

Про пам'ять, марнославство і собак

Джером Клапка Джером

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Про кепський настрій

Можна насолоджуватися меланхолією — і навіть знаходити неабияку втіху в тім, що почуваєшся цілковито нещасним — але ніхто не любить нападів кепського настрою. Проте всі їх мають, хоча й не знають чому. Вони непередбачувані. Ви можете з однаковою ймовірністю очікувати їх як наступного дня після одержання великої спадщини, так і після втрати у поїзді нової шовкової парасолі. Їхній вплив на вас дещо нагадує той, що його, либонь, справило б поєднання зубного болю, розладу травлення і нежитю. Ви стаєте нетямущим, невгамовним і дратівливим; брутальним із незнайомцями та небезпечним із друзями; різким, тонкосльозим і сварливим; ви дошкуляєте собі й усім довкола.

Поки це триває, ви не можете нічого робити й ні про що думати, хоча й відчуваєте, що мусите щось зробити. Ви не можете всидіти на місці, тож натягаєте капелюха й вирушаєте на прогулянку; та навіть не дійшовши до рогу, ви вже розкаюєтесь, що взагалі вийшли, і повертаєте назад. Ви розгортаєте книгу й намагаєтесь читати, але Шекспір видається вам затертим і заялженим, Діккенс — понурим і нецікавим, Теккерей — нудним, а Карлайль — надто сентиментальним. Ви жбурляєте книжку вбік і лаєте автора. Потім проганяєте кішку з кімнати, захряснувши за нею двері. Далі ви надумуєтесь писати листи, але застопорившись на добру чверть години на реченні «Люба Тітонько, у мене знайшлося кілька вільних хвилин, тож я негайно взявся тобі писати», але так і не придумавши більше жодної фрази, ви запихаєте папір до шухляди, кидаєте вмочене у чорнило перо на скатертину і схоплюєтесь зі стільця з наміром відвідати Томпсонів. Проте, поки ви натягаєте рукавиці, вам спадає на думку, що Томпсони ідіоти; що у них ніколи не буває вечері; і що від вас очікуватимуть, аби ви бавили їхнього малюка. Ви клянете Томпсонів і вирішуєте не йти.

До цього часу ви почуваетесь цілковито пригніченим. Ховаєте обличчя у долонях і думаєте про те, що хотіли б померти й піти на небеса. Ви малюєте у своїй уяві власне смертне ложе, довкола якого стоять, ридаючи, усі ваші друзі та родичі. Ви благословляєте їх усіх, насамперед молодих і вродливих. Вони оцінять вас, коли ви відійдете у засвіти, кажете ви собі, і зрозуміють — та, на жаль, запізно, — що вони втратили. І ви з гіркотою протиставляєте їхню ймовірну шану до вас у майбутньому їхній явній неповазі до вас тепер.

Ці роздуми дещо підбадьорюють вас, та лиш ненадовго; бо вже наступної миті ви думаєте, яким же бовдуром треба бути, аби уявити собі бодай на хвилю, нібито хтось шкодуватиме через те, що могло б із вами скоїтися.

Кому яке до того діло, якщо ви злетите в повітря, повіситеся, одружитеся чи потонете? Усім до вас байдуже. Вас ніколи належно не цінували. Ніхто жодного разу не віддав вам належне. Ви переглядаєте усе своє минуле життя і з боєм усвідомлюєте, що до вас іще з пелюшок ставилися несправедливо.

За ті півгодини, що ви віддавалися цим роздумам, ви так розпалюєте себе, що вже лютуєте в нестямі на всіх і вся, передусім на себе, і лише анатомічні особливості перешкоджають вам дати собі копняка. Нарешті настає час вкладатися спати, що рятує вас від іще якихось необдуманих вчинків; і ви збігаєте сходами нагору, зриваєте з себе одяг, розкидаючи його по всій кімнаті, задуваєте свічу і застрибуєте в ліжко, так наче побилися об заклад на чималеньку суму, що зробите це якнайшвидше. У постелі ви крутитеся і кидаєтеся десь зо пару годин, для різноманітності час від часу зриваючи з себе піжаму, встаючи й натягаючи її знову. Урешті-решт ви поринаєте у неспокійний, уривчастий сон, бачите жахіття, і наступного ранку прокидаєтеся пізно.

Принаймні це єдине, що зостається робити нам, бідолашним парубкам, за таких обставин. Одружені чоловіки присікуються до своїх жінок, гримають за обідом і вимагають, щоби діти йшли спати. Усе це, викликаючи у домі чимале збурення, певно, приносить неабияке полегшення чоловікові не в гуморі; сварки — єдина розвага, до якої він виявляє інтерес.

Симптоми цієї недуги у кожному окремому випадку багато в чому схожі, проте називають її по-різному. Поет каже, що «його огортає смуток». Гаррі ж, намагаючись висловити хвилювання свого примхливого серця, звіряється Джиммі, що його «вкусив якийсь гедзь». Ваша сестра не знає, що з нею сьогодні ввечері коїться. Вона цілком розклеєна, та сподівається, що це небавом минеться. Пересічний молодик «страшенно радий бачити тебе, друже», адже йому «так неймовірно зле цього вечора». Щодо мене, то я зазвичай кажу, що «сьогодні ввечері відчуваю дивний неспокій» і «думаю вийти прогулятися».

До речі, такий настрій нападає на нас лише ввечері. За сонця, коли світ, сповнений життя, мчить уперед, ми не можемо залишатися на місці, зітхаючи й суплячись. Гул робочого дня заглушує тихенькі голосочки ельфів, що повсякчас наспівують свою «Miserere» 1 нам на вушко. Удень ми буваємо сердиті, розчаровані чи обурені, але ніколи не піддаємось поганому настрою чи меланхолії. Коли щось іде не так о десятій ранку, ми — чи радше ви — лається або трощите меблі; але якщо невдача спіткає нас о десятій вечора, ми читаємо поезію, або ж сидимо напотемки, думаючи про те, який облудний цей світ.

Проте, зазвичай, не біда робить нас меланхолійними. Реальність — надто сувора для сентиментів.

Ми спиняємося, щоб поплакати перед картиною, але квапливо відводимо очі від натури. У справжньому нещасті немає пафосу; у справжньому горі немає насолоди. Ми не забавляємось із гострими

мечами й не притуляємо до грудей гострозубу лисицю з доброї волі. Коли людина любить плекати свою печаль і намагається зберегти її у своїй пам'яті, можете бути певні, що вона вже не відчуває болю. Хай там як страждала вона попервах, але відтоді спогад про це перетворився для неї на втіху. Багато милих літніх дам, які щодня дивляться на крихітні черевики, що лежать у пропахлих лавандою шухлядах, і плачуть, згадуючи малесенькі ніжки, які уже відбігали своє; чи миловидих юних леді, котрі кладуть щоночі під подушку кучерик, який колись прикрашав голову юнака, що її солоні морські хвилі зацілували до смерті, назвуть мене огидною цинічною тварюкою, і скажуть, що я верзу нісенітниці. Проте я все ж переконаний: якщо вони щиро запитають себе, чи неприємно їм поринати у свою печаль, їм доведеться відповісти собі «ні». Для деяких натур сльози — такі ж солодкі, як і сміх. Типовий англієць, як ми знаємо із давніх хронік Фруассара 2, приймає свої радощі зі смутком, тоді як англійська жінка заходить іще далі, й черпає свої радощі в самому смутку.

Я не насміхаюся. Я ні на мить не кпив би із будь-чого, що допомагає зберігати наші серця чулими у цьому зачерствілому світі. Досить того, що ми, чоловіки, холодні й розсудливі; ще бракувало, аби жінки були такі ж! Ні, ні, любі дами, будьте завжди сентиментальними й чуйними, якими ви є — будьте м'якеньким маслом для нашого сухого хліба грубого помолу. До того ж для жінок сентиментальність — те ж саме, що для нас веселощі. Їм нема діла до нашого гумору, тож, звісно, було б несправедливо забороняти їм віддаватися їхньому горю. А хто наважиться сказати, що їхній спосіб втішатися — не такий же розумний, як наш? Чого ми маємо вважати роздутий живіт, перекивлене багряне обличчя і роззявлений рот, що видає пронизливі крики, виявом інтелігентнішого щастя, аніж замислене личко, яке спочиває на тендітній білій руці, і двійко ніжних, затуманених слізьми очей, що

проводжають темною алеєю Часу даленіюче минуле?

Я радий, коли бачу, що із Жалем прогулюються, як із другом; радий, бо знаю, що гірка сіль уже вимилася зі сліз, і що прекрасне обличчя Печалі уже позбулося, певно, свого жала, якщо ми насмілюємося притискати її бліді уста до своїх. Коли ми можемо озирнутися на біль, від якого раніше мліли, і наші серця не сповнюються при цім гіркотою і відчаєм, то Час-цілитель уже приклав до рани свою руку. Тягар вже перестав бути важким, коли наші колишні турботи ми згадуємо з тією солодкою сумішшю втіхи й жалю, яку ми відчуваємо, коли старий шляхетний Полковник Ньюкам відповідає «adsum» 3 на великому переклику, або коли Том і Меррі Таллівери змикають руки крізь туман, що розділяє їх, і, обійнявшись, ідуть на дно повноводої ріки Флосс.

Кажучи про бідолашних Тома і Меррі Талліверів 4, я пригадав собі вислів Джордж Еліот, що стосується меланхолії. У якимсь творі вона говорить про «смуток літнього вечора». До чого ж правдиве — як і все, що вийшло з-під її пера — спостереження! Бо хто ж не відчував журливого зачарування цими довгими надвечір'ями? Світ належить Меланхолії, задумливій діві з глибокими очима, яка не любить яскравого денного світла. І лиш тоді, коли «день погас, і крук летить у повну гайвороння пущу» 5, вислизає вона зі свого лісового сховку. Її палац — у краю смеркання. Саме там вона нас зустрічає. Біля своїх темних воріт вона бере нас за руку й провадить своїм таємничим царством. Ми не бачимо її постаті, проте, здається, чуємо шурхіт її крил.

Навіть у змороженому важкою, марудною працею місті її дух навідує нас. На кожній довгій, понурій вулиці відчувається її сумлива присутність. І темна ріка прослизає, наче привид, під чорні арки, немов ховаючи у своїх каламутних водах якусь таємницю.

А в тихій сільській місцині, де дерева і живоплоти тьмяніють й розпливаються супроти ночі, і кажанове крило черкає наше лице, й

розкочується полями крик деркача, її чари іще глибше проникають у наші серця. У цей час ми наче стоїмо біля незримого смертного одра, і у рипінні в'язів учуваємо зітхання дня, що помирає.

Панує урочиста печаль. Довкола нас — величний спокій. Супроти нього наші денні турботи стають дрібними й незначними, а хліб і сир — ох, та навіть поцілунки — вже не здаються нам єдиним, за що варто боротися. Цих думок ми не можемо висловити, лише чуємо, як вони напливають на нас, й отак безмовно стоячи під темніючим куполом землі, відчуваємо, що ми більші за наші маленькі життя. Накритий цим непроглядним шатром світ — вже не просто закопчена майстерня, а величний храм, де людина може молитися, і в темі якого її простягнуті наосліп руки можуть торкнутися Господніх.

Про марноту і марнославство

Усе — марнота, і усі — марнославні. Жінки страшенно марнославні. Такими ж є і чоловіки — і навіть більше, якщо це взагалі можливо. Такими ж є і діти, особливо діти. Одна з них цієї самої миті товче кулачками по моїх ногах. Вона хоче дізнатися, що я думаю про її нові черевички. Щиро кажучи, я майже про них не думаю. Вони несиметричні, викривлені і мають жахливо незграбний вигляд. До того ж, мені здається, їх натягли їй неправильно: лівий — на праву ногу, а правий — на ліву. Але я цього не кажу. Вона хоче почути не критику, а лестощі, і я просторікую про них із нестримним, як мені здається, красномовством. Адже ніщо інше не вдовольнило б цього маленького херувимчика. Одного разу я спробував від неї відкараскатись, але зазнав поразки. Вона поцікавилась моєю думкою про свою поведінку: «Со ти пло мене думаєш? Подобаюсь тобі?» Я вирішив, що це добра нагода зробити кілька корисних зауважень щодо її недавнього поведіння, і сказав: «Ні, ти мені не подобаєшся». Я нагадав їй про події, що відбулися того ж ранку, і пояснив, наскільки ймовірно чекати схвалення від

свого мудрого і доброго дядечка християнській дитині, яка того ж таки дня підняла на ноги цілий дім о п'ятій ранку; перевернула глечик із водою і скотилася сходами услід за ним о сьомій; намагалася викупати кота о восьмій; і сіла на капелюх свого батька о дев'ятій тридцять п'ять.

І що ж вона зробила? Чи була мені вдячна за мої розлогі пояснення? Чи замислилася над моїми словами і, вирішивши прислухатися до них, відтоді стала вести добродішніше життя?

Ні! Вона розревілася.

Мало того, вона перейшла у наступ. Сказала: «О нечемний — о-о нечемний, поганий дядя — о-о поганий — я скажу МАМІ».

Так вона і зробила.

Відтоді, коли мене запитують про мою думку, я тримаю мої справжні почуття при собі, воліючи висловлювати безмежне захоплення діями цієї юної особи, незалежно від того, чи вартують вони похвали. А вона схвально киває голівкою і біжить оголосити мою думку усім домочадцям. Схоже, вона використовує її як козир для досягнення своїх корисливих цілей, бо згодом до мене долинає її лепет: «Дядя каже, со я добра дівчинка — мені тлеба дати два пеценька».

І ось зараз вона йде і, захоплено дивлячись на свої ноги, мурмоче: «Галні». Ще пішки під стіл ходить — а вже стільки пихи і марнославства, не кажучи про інші вади.

Вони усі такі. Пам'ятаю, як я сидів якогось сонячного дня у садку на околиці Лондона. І раптом почув чийсь пронизливий високий голос, що із горішнього вікна звертався до якоїсь не видимої для мене істоти, мабуть, в одному з інших садків: «Бабо, я доблий хлопчик, я дуже доблий хлопчик; я вдягнув станці Боба».

Та що там, навіть тварини марнославні. Нещодавно я бачив величезного собаку породи ньюфаундленд, що сидів перед дзеркалом при вході до крамниці на Ріджент-стріт 6 і розглядав себе

з таким самовдоволенням виглядом, якого мені не доводилось бачити ніде, окрім парафіяльних зборів.

Одного разу мені випало бути на фермі саме тоді, як там відзначали якесь гучне свято. Не пам'ятаю, яке саме. Можливо, Перше травня чи Квартальний день 7, чи щось у цьому ж дусі. І от одній з корів почепили на шию гірлянду з квітів. І що ви думаєте? Ця сміховинна чотиринога цілісінький день ходила так гонорово, наче школярка у новій сукні; а коли вінок із неї зняли, вона так розгнівалася, що його мусили одягти їй знову, аби дозволила себе спокійно подоїти. Ні, це не перська оповідка. А чистісінька правда.

Щодо котів, то їхнє марнославство майже не поступається людському. Я знав kota, який вставав і виходив із кімнати у відповідь на кинуте гостем образливе зауваження щодо представників його роду; а от уміло висловлений комплімент викликав його схвальне муркотіння, що могло тривати мало не годину.

Я дуже люблю котів. Вони такі кумедні, хоча самі про це й гадки не мають. Наділені таким потішним почуттям власної гідності; «Та як ти смієш?!», «Забирайся геть, не чіпай мене», — буває, промовляють вони усім своїм виглядом. Тоді як у собак немає жодної зверхності. Вони немов кажуть: «Здоров, чоловіче, радий тебе бачити!» кожному Тому, Діку чи Гаррі, що трапляється їм дорогою. Коли я зустрічаю знайомого собаку, я поплескую його по голові, називаю лайливими словами і перевертаю на спину; і він так і лежить, здивовано глипаючи на мене й анітрохи не заперечуючи.

Лиш уявіть собі таке поведження із кішкою! Та вона ніколи більше з вами не розмовлятиме, скільки вашого віку. Ні, якщо ви бажаєте запобігти ласки в кішки, ви повинні обмірковувати свій план і обережно втілювати його в життя. Якщо кішка вам не знайома, найкраще почати зі слів: «Бідна киця». Після чого лагідним,

сповненим співчуття голосом додати: «Бідолашечка». Ви самі не знаєте, що хочете цим сказати, так само як і кішка, але ваше добре ставлення, схоже, налаштовує її до вас відповідним чином і зазвичай так її розчулює, що — коли ви, звісно ж, маєте при тому добрі манери і стерпну зовнішність — вона вигинає спину дугою і треться об вас носиком. На цій стадії ви можете наважитись почухати їй підборіддя і полоскотати її за вушком, і тоді ця розумна істота уп'ється кігтями у ваші ноги, виявляючи цілковиту приязнь і прихильність, як прекрасно змальовано у цих чудових рядках:

Люблю маленьку кицю, її м'якеньку шерсть,

• • •

Далі — у повній книжці «Про пам'ять, марносластво і собак».
nashaknyga.com.ua